

Alma Korko & Ilmari Kortelainen

Elegantti metafysiikko

S. Albert Kivisen haastattelu

25. maaliskuuta 2007. Oven avaa liivipukuun sonnustautunut herra, joka auttaa takit pois päältämmme. Kohtelias ja valpas ääni pyytää istuutumaan. Äkkiä kirjojen ja peitteiden alta kuuluu naukaisu. Keskustelu katkeaa hetkeksi, kun tavaroiden joukosta tepastelee esiin kissa, joka suuntaa isäntänsä luokse. Olemme saapuneet S. Albert Kivisen valtakuntaan.

Alma Korko: Kuinka alun perin kiinnostuit filosofia?

Luin lukiovuosinani teosofista kirjallisuutta. Siellä viitattiin muun muassa uusplatonismiin. Sitten kun oli ylioppilaskirjoitukset ja ruotsin kirjoitukset näyttivät menevän hieman huonosti, äitini sanoi: ”Et sinä saa kuin korkeintaan approbaturin”. Minä sanoin: ”Kyllä minä saan cum lauden”. Ja minä sain cum lauden. Hän toi minulle 500 markkaa ja ostin Salomaan *Filosofian historian* 532 markalla.

Itse asiassa tämä ei ollut ensimmäinen kerta. Olin noin 13-vuotias, kun meidän vintillä oli pari laatikollista kirjoja, jotka olivat eräiden kaukaisten sukulaisten sinne jättämiä. Minä kaivelin erilaisia kirjoja. Siellä oli ainakin kolme kristinuskon apologiaa. Löysin Grotenfeltin filosofian historian ja rupesin lukemaan sitä. Olin ehtinyt

Spinozaan, kun eräs perikunnan jäsen tuli hakemaan laatikot pois. Luultavasti hän myi ne divariin ja ryyppäsi rahat.

Ilmari Kortelainen: Tämä oli ensikosketuksesi filosofiaan?

Kyllä, kyllä. 14-vuotiaana luin Friedellin kulttuurihistoriaa. Siellähän puhutaan filosofiasta. Hän sai minut muun muassa mieltymään Spinozaan. Hänhän (Friedell) ymmärtää mitä erilaisimpia ihmisiä, mutta Spinoza oli hänelle jotenkin aivan vieras ja kauhea. Friedellille Spinozan filosofia oli jotenkin niin kylmää ja geometrista. Aloin heti mieltyä Spinozaan.

AK: Sinulla oli siis kotona pieni kirjasto?

Varsinaista filosofista kirjallisuutta siellä ei juuri ollut

ja Ikaalisten kantakirjastossakin sitä oli hyvin heikosti. Esimerkiksi tämmöisiä kuin Eino Kailan *Inhimillinen tieto* tai von Wrightin *Looginen empirismi*: niitä siellä ei ollut. Kun tulin Helsinkiin, minulla oli pääaineena yleinen historia, mutta ajattelin, että otan filosofiankin sivuaineeksi. Luin nämä kaksi kirjaa, ja se aiheutti minussa maailmankatsomuksellisen murroksen. Käännyin loogisen empirismin kannattajaksi. Ystäväni Lande Lindfors julistautuu yhä loogiseksi empiristiksi. Minä olen myöhemmissä kirjoituksissani käyttänyt sanontaa ”silloin kun podin loogista empirismiä”.

IK: Minkälaisista muista asioista kuin filosofiasta olit kiinnostunut lapsena?

Kovakuoriaisista ja erityisesti Egyptin historiasta. Keräilin kovakuoriaisia ja eräitä otimme elävinä hoidokeiksemme. Perustimme salaseuran, Pickwick-kerhon, jossa oli sisareni, veljeni ja pari serkkua. Kunniajäseniksi sinne tuli vanhempia. Löysimme yhden lepänlehtikertun, sellaisen vihreän kiiltävän kuoriaisen, joka sai nimen ”Bombastus”. Sitten minä ehdotin, että perustetaan salaseura, ja ruvettiin miettimään, mikä nimi sille annettaisiin. Ensimmäiseksi minulle tuli mieleen ”Camorra”. Olin lukenut sen verran, että se on Napolissa toimiva rikollisjärjestö. Mutta onneksi minut äänestettiin nurin. Olisi kovin hauska näinä vuosina kertoa, että kuuluin Camorra-seuraan.

IK: Millä tavoin koit nuorena suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin?

Voi kai sanoa, että olin aika vieraantunut. Kun tulin Helsinkiin kukaan ei tuntenut minua, ja minä en tuntenut juuri ketään. Muutamia luokkatovereita tuli tänne kyllä. Heitä tapailin joskus, en juuri muita. Osakuntakaan ei oikein vetänyt. Oli erilaisia tilaisuuksia, joista sanottiin, että fuksien läsnäolo on välttämätöntä. Minä menin jonakin viikonloppuna sinne ja tulos oli se, että minut pyydettiin talonmiehen avuksi kantamaan tuoleja jonnekin komeroon. Ajattelin, että viikonloppuja voi viettää mukavammin kuin tällä tavalla.

AK: Entäs yhteiskunnallinen ilmapiiri siihen aikaan?

Matti Klinge on kirjoittanut viisikymmentäluvusta, että se oli aatteetonta ja sivistynyttä aikaa.

IK: Kriittisyyttä ja kapinaa ei ilmennyt kuten 1960-luvusta usein sanotaan?

No ei. Eräänlaista jaloillaan äänestämistä. 30-luvun oikeistolaisesta hurmahenkisestä kansallismielisyydestä sanouduttiin irti. Sen takia vanhempi sukupolvi sanoi ”te olette niin aatteettomia”. Mutta luultavasti monet olivat aatteellisia jollakin tavalla.

AK: Miksi ryhdyit opiskelemaan filosofiaa?

Itse asiassa minulla oli noina teosofisina vuosina kaikesta haavekuvia, että matkustan Tiibetiin tai Intiaan ja yritän pyrkiä jonkinlaiseksi valkoiseksi maagikoksi. No siitähän ei tullut tietysti mitään, mutta filosofia korvasi

sen. Yksi oppilaani sanoi kerran, kun kerroin tästä menneisyydestä teosofian parissa, että teosofia pelasti minut kristinuskolta.

IK: Millainen paikka yliopisto oli silloin kun opiskelit filosofiaa täällä Helsingissä?

Opiskelijoita oli tietysti vähemmän ja mitään tällaista kuin filosofian laitos ei silloin ollut. Oli kolme professoria ja muutama dosentti. Ei silloin ollut assistenttejakaan. Kuunneltiin luentoja ja tentittiin kirjoja niin kuin nykyäänkin. Erityisen innostava opettaja oli von Wright.

Liekehtivä dosentti

AK: Kuinka päädyit työskentelemään yliopistossa? Oliko se selkeä valinta?

Ei sitä voinut siihen aikaan valita, koska paikkoja ei käytännöllisesti katsoen ollut. Minä olin suuntautunut kirjastouralle. Olin Helsingin kaupunginkirjastossa ja Helsingin yliopiston kirjastossa töissä jonkin aikaa, minkä jälkeen työskentelin Kemian kaupunginkirjastossa puoli vuotta kirjastoapulaisena. Sitten lähdin Amerikkaan Hintikan suosituksesta. Menin stipendiaatiksi Harvardiin niin kuin Esko Aho. Opiskelin sen vuoden.

Valokuva: Sami Syrjämäki

Kun tulin Harvardista takaisin minun ei tarvinnut mennä Kemiin, sillä sain Salon kirjastonjohtajan viran. Olin siellä kolme vuotta. Paikka avautui ensimmäisen kerran vuonna 1964, kun käytännöllisen filosofian virka aukesi. Tämä oli kai akateemisesti mahdollisimman pieni status: olin käytännöllisen filosofian vt. tp. ap. puoliassistentti. Sitten menin takaisin Saloon. 1964 Ketonen lähti Amerikkaan ja oli siellä vuoden verran. Valpola, joka oli ollut assistenttina, siirtyi hoitamaan professuuria. Hän pyysi minua assistentiksi 1966.

AK: Mihin asti kaiken kaikkiaan olet ollut yliopistolla töissä?

Eräässä mielessä olin töissä vielä vuonna 2004, kun pidin luentosarjan, mutta se oli tuntiopettajan vakanssilla. Teoreettisen filosofian assistentuurista tipuin 80-luvun alussa: siihen nimitettiin Esa Saarinen. Sitten olin työttömänä joitakin aikoja. Tämän jälkeen hoidin käytännöllisen filosofian assistenttuuria ja pariin otteeseen professuuriakin. Tällä tavoin kelluin. Minä olin assistenttina liian vanhaksi. Olin melkein 61-vuotias, kun pääsin assistentuurista eläkkeelle vilpittömän helpottuneena. Mutta dosenttuuri minulla säilyi, kunnes vuosikymmenen lopussa sain kirjeen, jossa ilmoitettiin, että olette täyttäneet 68 vuotta ja dosenttuurinne loppuu tämän vuoden lopussa. Kirjoitin siitä *Yliopisto*-lehteen artikkelin nimeltä ”Liekehtivät dosentit”. Tämä aihe tuli siitä, että Vietnamin sodan aikaan jotkut buddhalaiset munkit järjestivät Vietnamin mielenosoituksia, joissa he polttivat itsensä. Kysyin, pitäisikö eläkkeelle potkittujen dosenttien polttaa itsensä eduskuntatalon rappusilla. Jos tämmöistä tehtäisiin, niin säästyisi eläkemaksuja. Samalla se houkuttelisi ulkomaalaisia turisteja paikalle, ja toisi maahan valuuttatuloja. Koko tämä idioottimainen säädös kertoman mukaan johtui siitä, että Jaakko Numminen haluttiin työntää opetusministeriön kansliapäällikön paikalta eläkkeelle ja kun ei muu auttanut säädettiin laki, niin kutsuttu ”Lex Numminen”, jonka mukaan valtion virkamiehen on siirryttävä eläkkeelle, kun hän täyttää 68 vuotta.

IK: Taitaa nykyään 68 vuotta olla Suomessa professorillakin se viimeinen ikä.

Hintikkahan on melkein kahdeksankymmentä, ja on professorina edelleen Amerikassa.

AK: Miksi sinusta tuli nimenomaan filosofi, eikä jotakin muuta?

Kun päädyin filosofian assistentiksi ja roikuin näissä pätkätöissä työurani loppuun: olihan se mukavampaa kuin monet muut asiat. David Humelta kai kerran kysyttiin, miksi hän harrastaa filosofiaa. Hän sanoi ”mielihyväni olisi vähäisempi, jollen harrastaisi”.

IK: Seuraavaksi voisimme siirtyä opettajiisi, joista mainitsit jo von Wrightin. Ketkä heistä olivat sinulle tärkeitä?

Eino Kaila oli silloin jo Akatemiassa. Kuuntelin muutaman hänen luentonsa, ja pidin häntä hyvin suuressa arvossa. Myöhempinä vuosina tuli sitten Stenius. Joskus vuonna 1973 Risto Hilpinen, Jan von Plato ja minä valitsimme Steniuksen Skandinavian subtiileimmaksi filosofiksi.

AK: Oliko Yhdysvalloissa ketään vaikuttavia luennoitsijoita?

Siellä oli muiden muassa Burton Dreben, joka oli hyvin eloisa ja kaunopuheinen herra. Hän piti seminaaria

Wittgensteinin myöhäisfilosofiasta. Sitten siellä oli moralifilosofi John Rawls, jota meillä on suomennettukin.

AK: Entä filosofian klassikot? Käsittelet väitöskirjassasi C. D. Broadia. Ketä hänen ohellaan pitäisit sinuun vaikuttaneina filosofisina ajattelijoina?

Cambridge-filosofia väljästi ottaen. Esimerkiksi McTaggart: vaikka hänellä oli päkkähulluja mielipiteitä, hän oli toisaalta erittäin elegantti metafysikko. Olen pitänyt McTaggartista muutaman kerran luentoja.

Filosofian ongelmia

IK: Haluaisitko kertoa jostakin sinulle tärkeästä filosofisesta ongelmasta?

McTaggartin yhteydessä pohdin *identitatis indiscernibiliumia*. Itse asiassa en ole siitä koskaan julkaissut mitään, mutta 90-luvun alussa *Ajatuksessa* Tero Tulenheimo kirjoitti siitä. Oliko se nyt 1992 tai niillä main. Hain Akatemialta jotakin apurahaa ja kirjoitin: ”Olen keksinyt mitä kauneimman todistuksen *identitatis indiscernibiliumille*.” Tavallisesti sitä vastaan esitetään Max Blackin artikkeli *The Identity of Indiscernibles*. Blackilla on tällainen kuviteltu esimerkki, että universumissa on kaksi lyijypalloa. Ne ovat täsmälleen yhtä suuria, koostuvat yhtä monesta molekyylistä, ovat täsmälleen samanmuotoisia ja muuta. Voiko tällöin sanoa, että ne eroavat millään tavalla toisistaan?

Artikkeli on kirjoitettu dialogin muotoon. Siinä on toinen, joka puolustaa *identitatis indiscernibiliumia* ja hän sanoo, että annetaan palloille vaikka nimet Castor ja Pollux. Castor on Polluxin ulkopuolella ja Pollux ei ole itsensä ulkopuolella. Black kuitenkin sanoo, ettei mitään erisnimiä saa käyttää tässä, koska me emme pysty yksilöimään, kumpi on Castor ja kumpi Pollux. Minun näkemykseni on, että tämä täytyy ajatella ilman erisnimiä. Quinen kirjassa *The Roots of Reference* on tällainen substitutionaalinen joukko-oppi. Quine ei oikeastaan joukkoja vakavasti oletakaan, vaan ainoastaan avoimen lauseen, joka spesifioi jonkun joukon, että voimme sitten kirjoittaa joukon symboleja. Siinä on joukkoja, mutta ei enää mitään joukkojen joukkoja. Kun nyt käytetään samantapaista argumentaatiota, niin *identitatis indiscernibilium* menee läpi. Oletetaan, että meillä on kaksi oliota toistensa ulkopuolella. Emme anna niille nimiä, mutta voimme sanoa, että jokaista oliota kohden joka ei ole universumi, on sellainen yksilö, joka on sen ulkopuolella.

AK: Minkä takia Blackin esittämä ongelma kiinnostaa sinua?

No, se liittyy McTaggartiin. Ylipäätään minä mietin hyvin vähän sitä, miksi jokin asia kiinnostaa tai ei kiinnosta. Toinen minua kiinnostava ongelma on analyysin paradoksi, josta olen myös kirjoittanut. Käsittelen sitä *Fenomenologisissa sormiharjoituksissa*, *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä ja tässä *Camenesin* numerossa. Se on ilmestynyt

Helsingissä epäsystemillisesti vuodesta 1979. Tuossa sen kannessa on Steniuksen muotokuva. Hän oli pitkä ja synkännäköinen, romuluinen mies. Sanoin kerran: ”Han kunde vara en god positivist om han icke vore sådan förbannad negativist”.

AK: Pitäisikö filosofialla olla jonkinlainen yhteys käytännön elämään? Filosofin näkökulmasta tai ylipäätään?

Jonkinlaisia yhteyksiä on aina, mutta ne saattavat olla kummallisia ja ei-tarkoitettuja. Luin joskus, että Ranskan sotakorkeakoulussa oli 1900-luvun alussa Bergsonin filosofia muotia, *élan vitalia*. Sotaoppeihin sovellettuna se tarkoitti hyökkäystä viimeiseen saakka: aina on hyökättävä, pidettävä aloite käsissä. Siinä oli kai oppia siitä, että vuoden 1870 sodassa Ranskan armeija ei ollut kovinkaan aloitekykyinen. Nyt ajateltiin, että on hyökättävä, ja oltava aktiivinen koko ajan. Siellä oli joku eversti. Hän selitti, että ajatelkaa nyt, kun vihollinen on kukkulalla ja heillä on konekivääri, niin kyllähän siinä äijää kaatuu. No, se on teknokratiaa, teknokratiaa. Henki on tärkeintä, henki on tärkeintä! Sitten ensimmäisen maailmansodan alussa hyökättiin ja hyökättiin, ja menetettiin satoja tuhansia miehiä aivan tarpeettomissa hyökkäyksissä. No, ei Bergson aivan sellaista luultavasti ollut tarkoittanut.

Joskus sanottiin, että Berkeleyyn idealismi on jollakin tavoin inspiroinut Mary Baker Eddyn Christian Science^². Eddyn idea oli, ettei ainetta, kuolemaa, sairautta tai muita tällaisia asioita oikeastaan ole. McTaggart puolestaan korosti sitä, että metafysiikka on mitä käytännöllisintä. Jos me voimme todistaa jotain positiivista tai negatiivista jumalan olemassaolosta tai sielun kuolematomuudesta, niin kyllähän se vaikuttaa, tai sen ainakin pitäisi vaikuttaa meidän elämäämme.

IK: Siirrytään nyt filosofiaan työnä, ja akateemisen elämän muutoksiin. Miten yliopisto on muuttunut sinä aikana, kun sinä olet ollut töissä siellä?

Huonompaan suuntaan. Kuusikymmentäluvulla sinne tuli hirvuinen ryysis. Seitsemänkymmentäluvulla opiskelijamäärät taas alkoivat vähentyä. Joskus 70-luvun alussa pidin jonkun cum laude tasoisen luennon. Siellä oli noin 50 kuulijaa. Ajattelin helpottuneena, että onpas täällä vähän ihmisiä.

AK: Mitä tarkoitat tällä huonommalla suunnalla?

Ajattelen tuota suunnittelijoiden ja muiden terroria, joka pakottaa ihmiset juoksemaan turhissa kokouksissa ja täyttämään kaiken maailman kaavakkeita ja muuta. Hallinnollista puolta on liikaa. Onneksi en itse ole sitä kovin paljon joutunut kokemaan. En ole koskaan ollut missään laitoksen johtoryhmässä tai tämmöisessä. Meillä oli 70-luvulla epävirallinen laitosneuvosto. Professorit Ketonen ja Stenius kävivät siellä hyvin täsmällisesti. Monet ihmiset, jotka olivat kannattaneet laitosneuvoston perustamista, kieltäytyivät jäsenyydestä, kun heitä siihen ehdotettiin. Ainoa ehdotus, joka oli kerran mennyt läpi

oli, kun Ketonen ehdotti, että seminaarikirjaston oveen hankittaisiin uusi lukko. Se hyväksyttiin yksimielisesti.

AK: Miten arvioisit nyky-yliopistoa noin ylipäänsä? Missä tilassa se on mielestäsi?

Tuntuu, että ei kovin hyvässä: sitä hallinnollisen puolen paisuttamista. Pari vuotta sitten kävin siinä Porthanian luona, jossa on yliopiston uusi hallintorakennus vieressä. Menin johonkin byrooseen. Alhaalla hissin vieressä oli ilmoitustaulu, jossa sanottiin, missä kerroksessa mitäkin on. Neljässä kerroksessa oli kussakin oma kehittämisosastonsa. Jos niillä on nyt jotain järjellistä, hyödyllistä tai kunniallista tekemistä, niin luultavasti yksi osasto riittäisi. Olen joskus kysynyt, mikä ei kuulu joukkoon: lapamato, kastemato vai kehitysjohtaja? Vastaus: kastemato, koska se on hyödyllinen.

IK: Minkälaisena työyhteisönä näet Helsingin yliopiston filosofian laitoksen?

Kyllä minä olen tullut toimeen siellä, vaikka kuulin yhdeksänkymmentäluvulla, että Helsingin laitoksella on huono henki.

IK: Jatketaan julkaisujen ja tuotannon parissa. Mitä teoksistasi pidät tärkeimpinä?

Jnaa-a, jnaa-a.. Niitä on vaikea asettaa tärkeysjärjestykseen, mutta mainitaan nyt sellaisia kirjoituksia, jotka on täydellä vaitiololla sivuutettu. ”Luonnollista Teologiaa” kirjassa *Jumala, logiikka ja evidenssi*. Siinä, niin kuin sanottu, tunsin olevani huipulla: pääsin samaan antologiaan Duns Scotuksen kanssa. *Fenomenologisissa sormiharjoituksissa* on alussa Katriina Valkeisen ja minun kirjoittama ”Fenomenologisesta metodista”. Se on Spiegelbergin teoksesta *The Phenomenological Movement*, jonka toisessa osassa käsitellään fenomenologista metodia ja sen eri vaiheita. On muuten merkillistä, että nämä erät viimeiset, niin kuin Hintikka sanoo, ’*Soi-disant’* -fenomenologimme, eivät mainitse Spiegelbergiä ollenkaan.

AK: Pidät myös *Fenomenologia sormiharjoituksia* merkittävänä teoksena?

Kyllä, lähinnä sen takia, että se on vaitiololla sivuutettu.

Parapsykologia ja Skepsis

IK: Olet kirjoittanut kauhunovelleja Lovecraftin tyyliin. Minkälaista kaunokirjallisuutta itse luet?

Minä luen dekkareita ja kauhukirjallisuutta, mutta sitten myös niin sanoaksemme vakavaa kaunokirjallisuutta. Esimerkiksi Victor Hugo ja Dickens ovat minun suosikkejani. Marcel Proust pitäisi lukea loppuun.

AK: Kuulut Skepsis ry:n perustajajäseniin. Miten tästä näkökulmasta näet paranormaalit ilmiöt? IK: Olet kuulunut myös paranormaalien ilmiöiden tutkimusseuraan.

70-luvulla perustettiin Transsendentaaliradiestesian Seura, jonka tarkoituksena oli tutkia maasäteilyä. Ne tutkimukset olivat kyllä aika heppoisia ja illat olivat kovin alkoholihuuruisia, tai ainakin usein. Silloin tällöin siellä oli mielenkiintoisia esitelmiä. Pia Virtakallion luona Tapiolassa 1974 pidetyssä tapaamisessa alustin tarot-korteista. Sanoin alussa, että jotkut ihmiset haluavat erilaisia esineitä mukaansa hautaan, ja että jos minä haluaisin joi-takin kirjoja, mitä ne olisivat. C. D. Broadin *The Mind and Its Place in Nature*, Quinen *Methods of Logic* ja Eden Grayn *The Tarot Revealed*, johon Esa Saarisen kommentti kuului ”Voi jumalauta”.

Olen ollut myös tässä suomenkielisen paraseuran joh-tokunnassa pariin otteeseen.

IK: Tämä on sinun henkilösi kannalta kiinnostavaa: eivätkö nämä millään tavalla asetu vastakkain tämä paranormaalien ilmiöiden kiinnostus ja sitten Skepsis ry? Kumpuavatko nämä harrastukset toisistaan?

Tavallaan. Eihän skeptikon tarvitse sanoa, ettei mitään paranormaaleja ilmiöitä ole. Voihan sanoa seuraavasti: jos jostakin väitetään, että se on paranormaali, niin epätaval-liset väitteet vaativat epätavallisen evidenssin. Että siinä pitää olla sitten hyvää näyttöä. Niin, me olemme myös maailman vanhimman parapsykologinen seuran jäseniä. Se perustettiin 1882. Muun muassa C.D. Broad oli sen puheenjohtaja aikoinaan. Me olimme vuonna 1982 sata-vuotiskokouksessa, joka pidettiin Cambridgessa.

IK: Onko sinun kiinnostuksillasi parapsykologiaan kytöks filosofiaan?

Miksei. Jos esimerkiksi *survival* voitaisiin todistaa tai kumota, niin onhan sillä jonkinlaista ontologistakin merkitystä. Broadilla on kolme englanninkielistä termiä *immortality*, *survival* ja *persistence*. *Survival* on sitä, että jonkinlainen persoonallisuus säilyy kuoleman jälkeen, mutta sen ei tarvitse olla pysyvä. Sitten *persistence*: säilyy jotain, mutta sen ei tarvitse olla enää persoonallisella ta-solla. Kenties se on niin kuin jokin magnetofonin nauha, josta ei tule ääntä, mutta siellä nauhassa on kuitenkin, niin sanoaksemme, dispositionaalisesti se ääni.

IK: Olet myös luokitellut erilaisia paranormaaleja ilmiöitä, kuten poltergeistit ja räyhähenget, jotka kuuluvat yhteen kategoriaan. Millä perusteella nämä erottelut tehdään?

Eräs ryhmä, jonka parapsykologit yleensä erottavat, on ESP (*extra sensory perception*). Tähän ryhmään kuu-luvat selvänäköisyys, retrokognitio ja prekognitio. Sitten ovat psykokineettiset ilmiöt eli PK, joihin kuuluvat telekineesi, poltergeistit ja muut tällaiset. Näiden ulkopuo-lle jäävät vielä erilaiset ilmiöt, kuten meedioistunnot, viestit ja muut. Meikäläiset meediat ovat muuten ny-kyään, tai tuntuvat olevan, aika heikkoja. Olen suomen-kielisessä paraseurassa käynyt parissa meedio-istunnossa. En tiedä, ovatko ne Englannissa parempia.

AK: Olet esittänyt universaalien ongelmaan ”ont-

änen kommunismi” -nimisen kannan. Kertoisitko tästä lisää?

Se on niin sanoaksemme minimaalinen käsiterealis-tinen kanta: maailmassa on olioita, joilla on yhteisiä piir-teitä. Sanoin että tämä on melkein *common sense* mu-kainen käsitys.

AK: Mitä se tämän ontologian kannalta tarkoittaa, kun puhutaan universaaleista?

Nämä yhteiset piirteet ovat universaaleja, mutta itse asiassa tämä on kyllä vasta alku. Ehkä olisi pitänyt pai-nottaa enemmän tätä mitä Aristoteles puhui substans-siuniversaaleista eli lajeista ja suvuista. Ne ovat erilaisia universaaleja kuin kvaliteetit ja relaatiot.

AK: Voitaisiin siis puhua jonkinlaisesta aristoteeli-sesta realismista näiden universaalien kohdalla.

Kyllä.

Kivisen Troikka-malli

AK: Mikä on näkemyksesi filosofian nykytilasta kansainvälisesti?

Se on kirjava. Tuota postmodernia roskafilosofiaa on tietysti kovin paljon, mutta onhan sitä kyllä muunkin-laista ja monessa tapauksessa hyvääkin filosofiaa. Kuten sanottu, niin metafysiikka on nousussa, ja monilla muil-lakin filosofian aloilla tehdään hyvää työtä.

AK: Miksi suhtaudut kriittisesti postmoderniin filosofiaan?

Kaikki mitä olen siitä lukenut vahvistaa käsitystä, ettei kannata haaskata lyhyttä aikaansa perehtymällä siihen. Vuoden 1977 *Journal of Philosophy*ssa oli Richard Rortyn kirjoitus Derridasta. Minä luin sen ja ajattelin, että Derridaa ei ainakaan kannata lukea. Ihmettelin sitten 80-luvulla, että häneen suhtauduttiin täälläkin va-kavasti. Tunnette kai Alan Sokalin ja Bricmontin kirjan? Hehän julkaisivat silloin *Social Text* -lehdessä tällaisen parodian, joka...

IK: Joka meni läpi.

Joka meni läpi, vaikka se oli täyttä höpöhöpöä. Ja tuossa on erilaisia sitaatteja Kristevalta ja Lacanilta ja muilta. Eivät houkuttele heitä lukemaan. 1996 täällä oli Susan Haack, joka oli Sami Pihlströmin vastaväittäjä. Hän sanoi jossakin seminaarissa, että hänkin on femi-nisti, mutta tällaiset tyypit kuin Irigaray ja Kristeva, että se on raivostuttavaa, mitä he sanovat. He puhuvat logiikasta täyttä roskaa ymmärtämättä ollenkaan, mistä on kysymys. Humanistisen toimikunnan jäsenenä joskus 80-luvun puolivälissä me saimme tehtävän perehtyä eri alojen kulttuurilehtiin ja kirjoittaa niistä jotakin. Yh-dessä näistä oli yksi Derridan artikkeli. Yritin lukea sitä: jaksoin pakertaa noin kaksi sivua ja luovutin.

IK: Miten arvioisit suomalaisen filosofian tilaa tällä hetkellä?

Kyllä Suomessa tehdään hyvää filosofiaa, kohtalaisen paljon. Yksi meidän kansainvälisesti tunnetuista filosofejamme on Gabriel Sandu.

AK: Minkälaisena näet filosofian yhteiskunnallisen roolin, tai tulisiko sillä olla sellaista?

Jos nyt ajattelee esimerkiksi marxilaisuutta, niin voisi sanoa ”Varjelkoon ei”, mutta... jonkinlainen taustavaikuttaja. Niin, taustavaikuttaja, mutta ilman mitään kovin yksityiskohtaisia, varsinkaan saneluratkaisuja. Joskus 70-luvulla puhuin kognitiivisista auktoriteeteista. Sanoin, että minä kannatan troikka-mallia. On filosofia, tiede ja *common sense*. *Common sense* on vanhoillinen, tiede on edistysellinen, filosofia on sitten siinä välissä tasapainotavana tekijänä. Että jos yksi yrittää kukkoilla liikaa, niin kaksi muuta äänestävät sen nurin. Jos filosofia esittää röyhkeitä suprematiavaatimuksia, niin kaksi muuta äänestävät sen nurin. Mikäli tieteen nimissä esitetään kaikesta sekoilua, niin silloin filosofia ja *common sense* äänestävät sen nurin. Jos *common sense* koettaa jarruttaa kovin paljon tieteellistä tai filosofista ajattelua, niin se äänestetään nurin. Huomasitte siis, että auktoriteetteihin ei kuulu kirkko eikä puolue.

Emeritusdosentin työ ja vapaa-aika

IK: Mitä sinulla on tällä hetkellä työn alla?

Pari kolme esseettä. Tämä analyysin paradoksin loppurutistus on kyllä maannut vuosikausia. Pitäisi vihdoinkin saada jotain valmista. Meillä oli tämä analyysin paradoksi -ryhmä. Siinä oli kymmenkunta henkilöä. Steniuksen artikkeli, joka oli *Camenesissa*, on käännetty. Myös Leibnizilta, Pappus Aleksandrialaiselta ja Moorelta on artikkeli. Minullakin on pari kirjoitusta analyysin paradoksista, että kyllähän näistä kirjan jo saa. Kun sille vain löytäisi sitten kustantajan.

AK: Minkälaisia harrastuksia sinulla on vapaa-ajalla ’olevaisen aateskelun’ ohella?

Kauhun filosofiasta minun pitäisi kirjoittaa *Portti* -lehteen. Olen luvannut jo viime syksynä, mutta minulla oli silloin jokin blokki, eikä mikään kirjoittaminen tunnut edistyvän. Nyt se alkaa sujua paremmin.

IK: Kauhun filosofia!

AK: Siitä ei ole ehkä kovin paljon kirjoitettu?

Tässä kirjassa *Eripituisia esseitä*, siinähan oli kaksi kirjoitusta kauhun filosofiasta. Arto Siitosen ”Kauhu esteettisenä kategoriana” ja Risto Vilkon ”Kivinen, Kant ja kauhu”. Huomasin, että kun ammennan tuolta omasta kommentistani näille herroille, niin saan jo sen verran materiaalia, että jotain syntyy. Siitonen mainitsi kirjan *The Philosophy of Horror*, jonka minä sitten hankin. Siinä pohditaan kauhun paradoksia: Miksi esimerkiksi jotkin elokuvat tai kertomukset herättävät meissä kauhua,

vaikka me tiedämme, että niissä kuvataan pelkästään kuviteltuja tapahtumia?

”Kun suuri Chtulhu herää haudassaan, maailman halki kulkee telepaattinen hulluuden aalto.”

IK: Onko se herännyt jo? Mitä luulet?

Lovecraft kirjoitti näin 20-luvulla. Ehkä pahempiakin on tullut vielä sen jälkeen. Boris Hurтта kirjoitti *Porttiin* Lovecraft-tyyppisiä juttuja. Hän on turkulainen poliisimies. Eräissä hänen novelleissaan esiintyi professori Kivinen.

IK: Ahaa. (Puheeseen puuttuu Kivisen elämänkumppani Pia Virtakallio.)

PV: Etu-Töölössä, eräessä galleriassa oli Kivisen kirjoista tehty näyttely. Se oli tehty niin hienosti, että ne valokuvat ja kaikki oli ihan niin kuin sieltä kirjoista suoraan otettu. Niin kuin kaikki olisi oikeasti tapahtunut. S. Albert kirjoitti ... mitä sinä kirjoitit siihen?

Minä kirjoitin ”Kiintoisa näyttely” ja sitten allekirjoitus ”H. Herbert Blad”. Hän oli minun novelleissani tämä turkulainen yksityisoppinut.

IK: Millä tavoin olet kokenut eläkkeellä olemisen? Mitä erilaista siinä on ollut verrattuna esimerkiksi yliopistoaikaasi?

Nykyään käyn yliopistolla verrattain harvoin. Vielä vuonna 2002 pidin luentosarjan aiheesta ”Ikuiset totuudet: loogiset, analyttiset, välttämättömät ja aprioriset totuudet, tautologiat sekä totuudet sopimuksen perusteella”. Tuollekin luentosarjalle tuli aika paljon väkeä. Aloitin sen sanomalla ”Olen legendaarinen emeritusdosentti S. Albert Kivinen. Ikuisissa totuuksissa on jotakin rauhoittavaa. Ne ovat jotakin, jolle eivät mahda mitään demokraattiset enemmistöpäätökset, naisnäkökulma, mediamyllytys, markkinavoimat, puoluetoimistojen vehkeilyt eivätkä kirkolliskokousten julistukset.”

AK: Olisiko tähän hyvä päättää?

IK: Ja kiittää... Kiitos!

AK: Kiitos paljon!

Kiitos haastattelusta.

(haastattelun laajempi versio sekä äänite Filosofia.fi-verkkoportaalissa: www.filosofia.fi/haastattelu/Kivinen)

Viitteet

- Pertti ”Lande” Lindfors kuoli noin kuukausi haastattelun jälkeen 26.4.2007.
- Christian Science* on uskonnollinen oppi, joka koskee henkisen parantamisen voimaa. Tämä oppi perustuu Mary Baker Eddyn tulkintaan Raamatusta.

Irmeli Hautamäki Vaarallinen affekti eli Nadjan muistoa tavoittamassa

André Breton, *Nadja* (*Nadja*, 1928/1962). Suom. Janne Salo. Sammakko, Turku 2007. 141 s.

André Bretonin *Nadja* on ensimmäinen osa oma-elämäkerrallisesta romaanitrilogiasta, johon kuuluvat teokset *Les vases communicants* (”Yhdistyvät astiat”, 1932) ja *L’amour fou* (”Hullu rakkaus”, 1937). Romaanin vuoden 1962 esipuheessa Breton asettaa tavoitteekseen kokea nykyhetkessä uudelleen tietty tunnetila, joka kosketti häntä voimakkaasti yli 30 vuotta sitten. Tuo affekti ja siihen liittyvät tapahtumat sijoittuvat vuoden 1926 Pariisiin, jossa Breton solmi lyhyen tuttavuuden Nadja-nimiseen naiseen. Romaanin ensimmäinen versio ilmestyi pian tapahtumien jälkeen 1928, mutta kirjailija palaa siihen uudelleen yrittäen parannella tunnetilan ilmausta.

Nadja on yksityiskohtaisen tarkka tutkielma muistin ja mielen toiminnasta. Nadjan tapaamisella on ollut suuri merkitys kirjailijan elämässä. Tuo merkillinen tapaaminen, jota on vaikea selittää järkevästi, määrittelee tai leimaa kirjailijaa, ja samalla se on tärkeä surrealismin projektin kannalta. Tapahtumiin palaaminen on kuitenkin vaikeaa ja vaativaa, koska muistot ja affektit ovat painuneet mielen syvyksiin. Yrittäessään muistella niitä kirjoittaja huomaa olevansa itselleen vieras, eräänlainen ”aave”. Kirjoittaminen johtaa pohdintaan, kuka minä olen, eli mikä minun on täytynyt lakata olemasta ollakseni kuka olen.

Surrealismi on yleensä liitetty psykoanalyysiin, mutta yllättävää kyllä, Breton torjuu psykoanalyysin tarjoamat valmiit menetöt. Kirjailija toteaa, että psykoanalyysia kunnioitetaan jo aivan liikaakin, ja päättää

kirjoittaessaan luottaa vain omaan kokemukseensa.

Nadja ja mielen filosofia

Kirjan alkupuolen pohdinnat ovat kiinnostavia mielen filosofian kannalta. Breton yrittää selvittää emootioiden luonnetta; sitä miten asioiden dispositiot ja toisaalta mielen omat dispositiot ohjaavat tunneherkkyyden muotoja. Nykyisin kognitiotiede tutkii mielen ja emootioiden toimintaa käyttäen apuna taideteoksia. Ne tarjoavat kognitiivisia malleja muistista ja affekteista.

Bretonia muisti kiinnostaa taiteilijana, mutta hänen tieteellinen ajattelutapansa näkyy romaanissa kirjoituksen tarkkuutena. *Nadja* on kokeellinen teos, mutta sillä on myös esikuvia, joista Rousseau’n *Tunnustukset* tulevat ensimmäisenä mieleen. Tietty yhtymäkohta kirjalla on myös Proustin muistelmateokseen *Kadonnutta aikaa etsimässä*, joskaan Breton ei parannelut kirjoitustaan yhtä paljon kuin Proust, eikä Bretonin muistelmateos tietenkään ole yhtä laaja.

Bretonin teoksen voi rinnastaa Proustiin itse muistamisen ja siihen liittyvän kirjoitusprosessin suhteen. Proust ymmärsi, että päästäkseen autenttiseen muistamiseen kirjoitusprosessin tuli olla täysin vapaa, eikä kirjoitusta kannattanut ohjailla. Samalla tavoin kuin Proust myös Breton kirjaa tarkasti outoja assosiaatioita ja tapatumia, joiden merkitys ei ole selvä. Proust aavisti, että hänen persoonallisuutensa on noissa idiosynkraattisissa yksityiskohdissa. Näistä muistiinsa painuneista yksityiskohdista myös

Breton etsii minuuttaan. Kirjailijat enakoivat mielen filosofian näkemystä, että me voimme ymmärtää itseämme ainoastaan kirjaamalla tunnontarkasti ylös neutraalisissa yhteyksissä esiin nousevat muodottomat hahmot, solmukohdat, sillä me olemme yhtä kuin nuo muodottomat hahmot.

Bretonin muistamisen projektia on kiinnostavaa tarkastella tätä taustaa vasten, sillä sen päämääränä on löytää vastaus kysymykseen ”Kuka minä olen?” Bretonin pyrkimyksenä on tulla läpinäkyväksi kirjoituksessaan. On huomionarvoista, ettei myöskään Breton yritä pakottaa muistiaan, vaan antaa mielensä harhailla vapaasti kirjoittaessaan. Tärkeä osa romaanissa on Pariisin kaduilla kuljeskelemisellä, joka vastaa muistin käytävillä liikkumista. Kirjailija välttää tietoista muistia, hän haluaa yllättyä ja liikkuu siksi muistinsa kaupungissa näennäisesti vailla päämäärää, tahallaan eksyneenä. Hän aloittaa kirjoitusprosessin liikkumalla samoilla paikoilla, mihin itse tapahtumat johtavat.

Kiinnostava kohta on se, jossa kirjailija kertoo kulkemisesta tietyllä lyhyellä reitillä Boulevard Bonne-Nouvellella (Hyvän uutisen bulevardilla). Kirjailija ei tiedä, mikä häntä reitillä houkuttaa: onko se kaunis ja hyödytön Porte Saint-Denis? Hänellä on tunne, että siellä *se* tulee tapahtumaan. Portin ali kulkeminen on kiintoisa metafora pääsystä tiettyyn mielentilaan, sillä on yhteys affektioon.

Nadjan muiston kohtaamista enakoidaan ja valmistellaan romaanin alussa monin tavoin. Tähän liittyen Breton selostaa Théâtre Modernessa näkemäänsä kummallista näytelmää.